

8. Маценко В.Ф. Имидж : психология создания / В.Ф. Маценко. – К. : Ника-Центр, 2002. – 186 с.

9. Музальов О.О. Культурологічна підготовка учнів професійно-технічних навчальних закладів / О.О. Музальов // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – № 1. – С. 69–79.

10. Пальшкова І.О. Педагогіка: професійно-педагогічна культура вчителя : [навчальний посібник] / І.О. Пальшкова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 192 с.

11. Прокопенко І.Ф. Педагогіка та психологія: збірник наукових праць / за загальною редакцією академіка І.Ф. Прокопенка, чл.–кор. В.І. Лозової. – Харків: Вид-во ТОВ «Щедра садиба плюс», 2014. – Вип.45. – 228 с.

12. Сейтешев А.П. Пути професіонального становлення учасної молодіж / А.П. Сейтешев // Профпедагогіка. – М.: Высш.шк., 1988. – 336 с.

13. Щербань П.М. Сутність педагогічної культури / П.М. Щербань // Вища школа України. – 2004. – № 3. – С. 67–71.

УДК 37.371.09

РОЗВИВАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ІГРАШКИ ТА ГРИ

Коченгіна М.В., к. пед. н.,
завідувач секції розвивального навчання
кафедри методики дошкільної та початкової освіти
Харківська академія неперервної освіти

У статті описано досвід підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до забезпечення безпечного інформаційного середовища для дитини дошкільного віку засобами дитячої гри та іграшки. Визначено та схарактеризовано складники та етапи підготовки педагогів до створення безпечного інформаційного простору для дитини. Розкрито умови педагогічного співробітництва.

Ключові слова: модель підготовки, підвищення кваліфікації, вихователі дошкільних навчальних закладів, безпечне інформаційне середовище для дитини дошкільного віку, дитяча іграшки та гра, іграшки-провокатори (антиіграшки).

В статье изложен опыт подготовки воспитателей дошкольных учебных заведений к обеспечению безопасной информационной среды для ребенка дошкольного возраста средствами детской игры и игрушки. Определены и охарактеризованы составляющие и этапы подготовки педагогов к созданию безопасного информационного пространства для ребенка. Раскрыты условия педагогического сотрудничества.

Ключевые слова: модель подготовки, повышение квалификации, воспитатели дошкольных учебных заведений, безопасная информационная среда для ребенка дошкольного возраста, детская игра и игрушка, игрушки-провокаторы (антиигрушки).

Kochengina M.V. THE DEVELOPING MODEL OF PRE-SCHOOL EDUCATION ESTABLISHMENTS TRAINING TO CREATE A SAFE INFORMATION ENVIRONMENT FOR PRE-SCHOOL CHILDREN MEANS CHILDREN'S TOYS AND GAMES

The outlines the experience of preparing educators pre-school educational establishments to ensure safe information Wednesday to a child of preschool age by means of children's games and toys in the article. The components and stages of preparation of teachers to establish secure information space for the child identified and described. Pedagogical cooperation conditions are revealed.

Key words: model training, refresher training, pre-school educators, secure information Wednesday to a child of preschool age, children's game and toy, toys-provocateurs (antitoys).

Постановка проблеми. Питання створення умов, сприятливих для розвитку дитини дошкільного віку, завжди були в центрі уваги педагогів і психологів, чия професійна діяльність пов'язана з розвитком, вихованням і навчанням дошкільників. І хоча в багатьох публікаціях останніх років йдеться про те, що інтенсивним пошуком нових ідей та підходів до розвитку дитини

характеризується тільки початок ХХІ ст., на нашу думку, розроблення наукового змісту, форм і методів організації розвивально-виховної зайнятості та ігрової діяльності дітей 3–6 років було розпочато ще в ХVІІІ–ІХ ст. (І. Песталоцці, Ф. Фребель та ін.), набуло своєї актуальності наприкінці ХІХ – в середині ХХ ст. (О. Декролі, М. Монтессорі, Р. Штайнер, С. Русова, Е. Кей, Ю. Фаусек

та ін.) і не втрачає своєї важливості й сьогодні (К. Крутій, Л. Вовчик-Блакитна та ін.).

Останні п'ять років розбудови українського суспільства характеризуються надзвичайно швидкими темпами його інформатизації, потужним впливом на свідомість людей великого потоку різноманітної інформації, інтеграцією у сферу дозвіллевих інтересів українських дітей світових тенденцій (не завжди позитивних!), негативним впливом на формування особистості низки соціальних факторів. Навколо дитини створюється інформаційний простір, який містить у собі конкретні ризики.

Найважливішими складниками інформаційного середовища сучасного дошкільника є дитячі іграшки, якість і зміст яких впливає на характер ігор, соціалізацію, пізнавальний, комунікативний, інтелектуальний і творчий розвиток дитини.

Цінність гри для становлення особистості дитини визнається фахівцями в усьому світі. Реалізація права дитину на гру є одним із провідних напрямів діяльності урядів багатьох країн світу – Німеччини, США, Канади, Швеції, Японії, Бразилії, Іспанії та ін. У цих країнах багато чого робиться для підтримки дитячої гри – створюються природні ігрові майданчики, уживаються заходи щодо залучення цілих сімей до участі в різноманітних іграх, гра активно використовується для розвитку дітей дошкільного віку.

В Україні питання дитячої іграшки та гри хоча й привертають увагу педагогів-практиків і науковців, але, за нашими даними, не на належному рівні. У нашій країні загрозу формуванню ігрової діяльності дошкільників (тобто становленню особистості дитини) сьогодні становлять такі фактори: нерозвинений вітчизняний ринок якісних дитячих іграшок; наявність на ньому іграшок, небезпечних для фізичного, психоемоційного та духовного здоров'я дитини, й іграшок, що не сприяють пізнавальному, комунікативному, творчому та моральному розвитку дітей; недостатній рівень педагогічної освіченості батьків дітей, наслідком чого є невміння дорослих відрізнити розвиваючу іграшку від іграшки регресивного характеру, нерозуміння важливості рухливих ігор у житті дитини; зменшення кількості різновікових дитячих товариств (у родинах, у подвір'ях) унеможлиблює передачу традицій організації ігор, ігрових задумів та ігрових дій, досвіду спілкування дітей у процесі гри; заміна гри ігровими формами навчання; вплив продукції засобів масової інформації на зміст дитячих ігор і способ взаємін дітей під час гри; недостатня ігрова компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів; відсутність належно-

го предметно-просторового середовища в дошкільних навчальних закладах.

Названі фактори спричиняють трансформацію ігрової діяльності сучасних дітей, що, в свою чергу, актуалізує важливість чітких і цілеспрямованих дій у напрямі відновлення розвивального потенціалу дитячої іграшки та гри для гармонійного розвитку дитини дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти існує декілька понять, що визначають зміст середовища/життєвого простору, в якому перебуває дитина: «середовище», «мікросередовище», «макросередовище», «розвивальне середовище», «розвивальне освітнє середовище», «освітній простір», «інформаційне середовище», «ігрове середовище», «предметно-ігрове середовище», «підготовлене середовище», «розвивальне предметно-ігрове середовище», «життєвий простір», «творче освітньо-розвивальне середовище», «інформаційне середовище», «медіа-середовище», «інформаційна безпека особистості», «медіа-простір».

У дошкільній педагогіці тривалий час уживалися терміни «ігрове середовище» та «предметно-ігрове середовище». «Ігрове середовище – сукупність ігрових умов, правил, ігрових ситуацій, які сприяють проживанню особливого періоду в житті дитини, розвитку новоутворень (з'являються перші схематичні обриси дитячого світогляду; внутрішні етичні інстанції (зачатки почуття совісті); супідрядність мотивів; довільна поведінка; творча уява; особиста свідомість» [14].

У дошкільній педагогіці також використовується термін «розвивальне середовище». Питання визначення та шляхи створення розвивального середовища в сучасних дошкільних навчальних закладах (далі – ДНЗ) було предметом багатьох досліджень психологів і педагогів (Л. Артемова, О. Коваленко, О. Кононко, С. Новосьолова, В. Петровський, М. Полякова, Р. Стеркіна та ін.).

В Україні вперше зміст цього поняття широко було розкрито в «Коментарі до Базового компонента дошкільної освіти» (2003 р.): «**Розвивальне середовище** – це оточення, сукупність природних, предметних та соціальних умов, в яких малюк зростає, опановує науку життя, стає компетентною особистістю з притаманними їй індивідуальними особливостями. Розвивальним є предметне, природне та соціальне середовище, яке не гальмує природних життєвих проявів дитини, сприяє їх реалізації, становленню, вдосконаленню» [7].

За О. Кононко, «...розвивальне середовище можна представити у вигляді круга, у центрі якого знаходиться «Я» (мій простір,

середовище мого внутрішнього життя) і який поділено на сегменти – предметно-ігрове, природне та соціальне середовище» [7, с. 118].

З появою розгалуженої мережі різноманітних телевізійних каналів і телепередач, Інтернету, з поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, виникненням небезпеки для маленької дитини й дорослої людини від регресивного медіаконтенту стає актуальною необхідність інформаційної безпеки держави, організацій та особистості. Відповідно, з'являються нові поняття – «інформаційне середовище», «медіасередовище», «інформаційна безпека особистості». В останнє десятиріччя набув активного вжитку термін **«інформаційне середовище дошкільного навчального закладу»**. «Що таке інформаційне середовище дошкільного навчального закладу? Це світ, створений навколо дитини дорослими – світ ігор, іграшок, книг – світ, що відповідає особливостям сприйняття, мислення, розвитку дитини-дошкільника» [5].

Українські вчені Н. Гавриш, Г. Беленька, Л. Вовчик-Блакитна у своїх публікаціях діляться результатами досліджень щодо характеру та змісту ігор сучасних дошкільників [1; 2]. Загальний висновок фахівців – дитяча гра зазнає певної негативної трансформації, що позначається на психічному розвитку дітей.

На жаль, регресивні наслідки того, що діти «не догралися», грали в жорстокі й агресивні ігри, грали в ігрові форми, грали іграшками-провокаторами (антиіграшками), не зникнуть із дорослішанням дитини, а обов'язково матимуть прояв у житті вже дорослої людини. Отже, з появою неякісної промислової, медійної та друкованої продукції для дітей, трансформацією дитячої гри, неготовністю вихователів ДНЗ і батьків дітей підтримувати дитячу гру постає необхідність у розробленні змісту й механізмів створення безпечного інформаційного середовища для дитини дошкільного віку засобами дитячої гри та іграшки.

Постановка завдання. Метою нашої статті є опис розвивальної моделі підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до створення безпечного інформаційного середовища для дітей дошкільного віку засобами дитячої іграшки та гри (надалі – БІСДДВ).

Виклад основного матеріалу дослідження. Розробка розвивальної моделі підготовки вихователів ДНЗ до створення БІСДДВ засобами дитячої іграшки та гри відбувалася упродовж останніх шести років. На першому етапі визначалися елементи моделі, на другому – відбувалося їх

обґрунтування, безпосереднє створення моделі, на третьому – її апробація та доопрацювання.

У чому ж полягає специфіка розвивальної моделі підготовки вихователів ДНЗ до створення БІСДДВ засобами дитячої іграшки та гри? Які компетентності мають бути сформовані в педагогів у результаті навчання?

На нашу думку, вихователь ДНЗ, підготовлений до створення БІСДДВ, демонструє високий рівень сформованості нормативно-правової, методологічної, інформаційної, дослідницької компетентностей. Крім цього, у нього розвивається активна громадянська позиція, удосконалюються аналітичні й конструктивні вміння, виявляється дійсна небайдужість до проблем морального виховання дітей, їх інтелектуального, пізнавального й творчого розвитку.

Відповідно, було визначено завдання підготовки вихователів ДНЗ до створення БІСДДВ засобами дитячої іграшки та гри – розвивати нормативно-правову, методологічну, інформаційну та дослідницьку компетентності, особистісні якості, аналітичні й конструктивні вміння.

Суб'єктами процесу створення БІСДДВ виступали вихователі ДНЗ, викладачі Харківської академії неперервної освіти (далі – Академії), діти дошкільного віку (вихованці ДНЗ), батьки дошкільників. Оскільки реалізація моделі створення БІСДДВ передбачає певну організацію навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації вихователів ДНЗ, використання можливостей методичної роботи та самоосвіти в міжкурсовий період (а все це – освіта дорослих людей), то було визначено *принципи професійної взаємодії* викладачів Академії й слухачів курсів: загальноприйняті андрагогічні принципи [6], принцип партнерської взаємодії учасників навчально-виховного процесу (і викладачі Академії, і слухачі курсів були не байдужі до проблеми творчого пошуку, тому разом досліджували проблему, разом аналізували й інтерпретували отримані дані, разом створювали освітні продукти, ділилися інформацією тощо).

Розробка моделі підготовки вихователів ДНЗ до створення БІСДДВ відбувалася в *три етапи*. Для всіх учасників творчого процесу визначалися провідні напрями діяльності/участі. На кожному етапі для викладачів та вихователів ДНЗ був постійний компонент (спільний для вихователів ДНЗ і викладачів Академії) – систематичні моніторингові дослідження, що активно проводилися протягом шести років. Так, готовність створювати безпечне інформаційне

середовище для дитини засобами дитячої іграшки та гри забезпечують: теоретична підготовка (розвиток нормативно-правової, методологічної та інформаційної компетентностей вихователів); практична підготовка (розвиток дослідницької компетентності, участь у пошуково-дослідницькій діяльності, ділових іграх); принципи професійної взаємодії; педагогічні умови співробітництва.

Успішність упровадження моделі підготовки вихователів ДНЗ до створення БІСДДВ забезпечують певні педагогічні умови співробітництва:

Створення розвивального освітнього простору на курсах підвищення кваліфікації. До складу освітнього простору входять опорні навчально-методичні матеріали для індивідуальної роботи, парного та групового навчання (схеми, таблиці, текстова інформація; справжні анкети, записи спостережень, дитячі малюнки; книжки й іграшки тощо). У створенні освітнього простору для слухачів курсів підвищення кваліфікації вихователів ДНЗ беруть безпосередню участь самі слухачі курсів, майже всі слухачі курсів підвищення кваліфікації вихователів ДНЗ залучені до пошуково-дослідної діяльності, яка проводиться під час заочного навчання. І тому процес створення (добору) нових навчальних інформаційних продуктів також став складовою освітнього середовища. Сьогодні завдяки спільним зусиллям вихователів ДНЗ і викладачів Академії зібрано й оброблено близько 3 000 різноманітних анкет, 4 000 дитячих малюнків.

Унікальною є колекція якісних дитячих розвивальних і небезпечних для розвитку іграшок (близько 200 екз.). Зазначимо, що нами створено класифікацію іграшок-провокацій, яка, на жаль, постійно поповнюється. Так, серед іграшок-провокацій виділяємо: іграшки, зовнішній вигляд яких не дозволяє визначити, хто це (ці іграшки перевертають уявлення дитини про оточуючий світ); іграшки, що провокують прояви дитячої агресії та жорстокості; іграшки, що є загрозою для фізичного, психічного та духовного здоров'я дитини; іграшки, що перевертають образ людини (чоловіка, жінки) тощо. Також зібрано колекцію якісних дитячих іграшок із різних країн світу, колекцію авторських іграшок. Усі зібрані іграшки використовуються під час проведення навчальних занять. В Академії функціонує виставка «Дитяча іграшка: розвивальна та небезпечна».

Залучення слухачів курсів до пошукової або навчально-дослідної діяльності. Завдяки активності слухачів отримано об'єктивні дані щодо особливостей розвитку ігрової

діяльності сучасних дітей дошкільного віку. Безперервність навчально-дослідної діяльності дозволяє спостерігати динаміку трансформації ігрової діяльності дітей, корегувати й усувати певні ризики. Усі аналітичні матеріали використовуються в навчальному процесі на курсах підвищення кваліфікації, мотивують педагогів до самоосвіти в міжкурсовий період. Одним із прийомів, який активно використовується в навчальному процесі, – це проведення навчальної психолого-педагогічної експертизи дитячих іграшок.

Створення інформаційних ресурсів для слухачів курсів. Для того, щоб процес навчання був цікавим, активним, творчим, актуальним, для вихователів ДНЗ підготовлено такі інформаційні ресурси: архів електронних презентацій; відеотека; блог секції розвивального навчання; архів Інтернет-ресурсів; електронні інтерактивні газети "Scoop.it: Preschool Education", "RebelMoysse", інтерактивний агрегатор "Pinterest", блог «На захисті Дитинства», програму та навчально-методичне забезпечення тематичного дистанційного спецкурсу «Створення безпечного інформаційного середовища для дитини дошкільного віку», навчально-методичні посібники.

Використання активних й інтерактивних форм проведення навчальних занять, методів і прийомів взаємодії зі слухачами курсів. Викладачі Академії, окрім традиційних форм проведення занять (лекцій, практичних і семінарських), використовують лекцію (семінарське або практичне заняття) удвох або втрех, лекцію-провокацію (лекцію з помилками), елементи лекції-консультації та лекції-прес-конференції, майстер-класи. Зміст навчальних занять, у проведенні яких беруть участь два або три викладачі, визначається самими слухачами курсів. Зазвичай, на таких заняттях обговорюється або одне загальне проблемне питання, або кілька актуальних питань, робота проводиться в малих групах. Різні форми занять і кожна конкретна навчальна мета заняття передбачають різні методи та прийоми співпраці, повідомлення теоретичної інформації. Серед дидактичних методів переважають активні та інтерактивні методи: метод «фокус групи», різноманітні ділові й імітаційні ігри. Використання таких методів передбачає ретельну підготовку з боку викладачів, розроблення дидактичних матеріалів для парної або групової роботи, виготовлення відповідної наочності.

Результати:

Підготовка вихователів ДНЗ до створення БІСДДВ за розробленою моделлю характеризувалася позитивними змінами в

розвитку нормативно-правової, методологічної, інформаційної та дослідницької компетентностей, особистісних якостей, аналітичних і конструктивних умінь.

Повернувшись на робочі місця, вихователі переоформлюють ігрові осередки в групах, не допускають потрапляння до дітей іграшок-провокацій (антиіграшок), проводять батьківські збори, активізують діяльність консультативних пунктів тощо.

Педагоги відчувають себе причетними до корисної суспільної справи, є справжніми активними суб'єктами освітнього процесу, мотивовані до подальшої самоосвіти в цікавому для них і важливому для підростаючого покоління напрямі.

Для навчально-методичного забезпечення реалізації моделі підготовки вихователів ДНЗ до створення БІСДДВ розроблено достатньо велику кількість дидактичного й методичного матеріалу.

Співробітники Академії також підвищують власний рівень професійної компетентності, активно пропагують розвивальну дитячу іграшку та гру.

Висновки. Розвивальна модель підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до створення безпечного інформаційного середовища для дитини дошкільного віку, за нашими дослідженнями, є актуальною і своєчасною в умовах демократичних перетворень у нашій країні, модернізації системи освіти (і дошкільної, і післядипломної педагогічної). Реалізація моделі є доступною для закладу післядипломної педагогічної освіти, відповідає принципам науковості, системності, принципам навчання дорослих, наступності й перспективності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абраменкова В.В. Батькам про ігри й іграшки / В.В. Абраменкова // Берегиня роду. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bereginya-rodu.org/statti/igrahka.php>.
2. Вовчик-Блакитна О.О. Дитяча іграшка та гра – справа серйозна / О.О. Вовчик-Блакитна // Обдарована дитина. – 2009. – № 1. – С. 54–59. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://psyjournals.org.ua/imagines/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2/Vovchik-Blakytina.pdf>.
3. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упор. О.Л. Кононко. – К.: Світич, 2008. – 430 с.
4. Брежнева О.Г. Формування готовності вихователів до створення предметно-просторового середовища як засобу стимулювання пізнавальної активності дітей / О.Г. Брежнева // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 5(264). – Ч. I. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.ltsu.org/jspui/bitstream/123456789/1081/1/1.pdf>.
5. Змеев С.И. Андрагогика: теоретические основы обучения взрослых / С.И. Змеев. – М.: ПЕРСЭ, 2003. – 207 с.
6. Кіндрат І.Р. Вплив сучасного медіа-простору на формування світоглядних уявлень дитини дошкільного віку / І.Р. Кіндрат // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2013. – № 13(3). – С. 94–101. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2013_13\(3\)_15.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2013_13(3)_15.pdf).
7. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : [наук.-метод. посіб.] / наук. ред. О.Л. Кононко. – К. : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
8. Косенко Д.Ю. Предметно-просторова складова освітнього середовища: досвід вальдорфської школи / Д. Ю. Косенко., О.І. Мезенцева // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : зб. наук. праць (20). – С. 172–176. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer29/834.pdf>.
9. Крутій К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : [монографія] : у 2-х ч. : концепція, програма розвитку та освітні програми ДНЗ. – Ч. 2 / К.Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПКС, 2010. – 282 с.
10. Крутій К.Л. Проектування освітнього простору дошкільного навчального закладу як умова розвитку здібностей дитини / К.Л. Крутій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrdeti.com/nauka.php?ar=1>.
11. Коченгіна М.В. Підготовка вихователів дошкільних навчальних закладів до створення для дитини безпечного інформаційного середовища: [навчально-методичний посібник] / М.В. Коченгіна; за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. – Х.: Харківська академія неперервної освіти, 2016. – 148 с.
12. Лаврентьєва Г.П. Розвивальне предметно-ігрове середовище [Текст] : Європейський досвід та новітні підходи / Г.П. Лаврентьєва // Палітра педагога. – 2001. – № 4. – С.11–13.
13. Пісоцька Л.С. Ретроспектива організації розвивального простору для дітей дошкільного віку / Л.С. Пісоцька, О.В. Фурман. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrdeti.com/firstforum/p43.html>.
14. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки: [навч. посібн.] / Т.І. Поніманська. – К.: Абрис, 1998. – 448 с.